

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ЮРИДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЯРОСЛАВА МУДРОГО

**СТУДІЇ З ЮРИДИЧНОЇ
АРГУМЕНТАЦІЇ
НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ ПОСІБНИК**

для студентів IV курсу
першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
галузі знань 08 «Право»
спеціальності 081 «Право»,
галузі знань 29 «Міжнародні відносини»
спеціальності 293 «Міжнародне право»

Харків
«Право»
2023

*Рекомендовано до видання Науково-методичною радою
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
(протокол № 4 від 10. 05.2023 р.)*

Укладачі:

*О. М. Юркевич, С. В. Качурова, О. П. Невельська-Гордєєва,
Ж. О. Павленко, Д. О. Войтенко, Г. В. Коваленко*

С88 **Студії з юридичної аргументації: навчально-методичний**
посібник для студентів IV курсу першого (бакалаврського)
рівня вищої освіти галузі знань 08 «Право» спеціальності 081
«Право», галузі знань 29 «Міжнародні відносини» спеціаль-
ності 293 «Міжнародне право» / уклад.: О. М. Юркевич та
ін. – Харків : Право, 2023. – 28 с.

-

© О. М. Юркевич, С. В. Качурова,
О. П. Невельська-Гордєєва
та ін., 2023

ВСТУП

Практичні заняття з дисциплін логічного циклу є запорукою закріплення теоретичного матеріалу, розуміння суті теоретичних питань, їх практичного значення та освітянською формою підготовки до професійної діяльності юристів з рівнем вищої освіти. Навчальний курс «Студії з юридичної аргументації» є дисципліною логічного циклу, де на практичних заняттях постає завдання засвоєння та практичного застосування знань з теорії юридичної аргументації.

Посібник призначений для проведення практичних занять, покращення організації самостійної роботи студентів при вивченні курсу «Студії з юридичної аргументації», для контрольних та перевірочних робіт, заліків, містить загальний розрахунок годин лекцій, практичних занять, самостійної роботи, опис предмета курсу, шкалу, за якою виставляється оцінка з навчальної дисципліни у залікову книжку.

Він сприятиме здійсненню більш якісного педагогічного контролю, основним завданням якого є формуючий вплив на процес навчання через встановлення зворотного зв'язку між слухачем та викладачем і одержання підсумкових результатів навчання, а також забезпечення глибокого засвоєння специфіки курсу «Студії з юридичної аргументації» як основної навчальної дисципліни. Його викладання сприяє формуванню такої загальної навчальної компетенції як логічна, зокрема, аналітичної культури мислення, а також критичного мислення майбутніх юристів.

У результаті вивчення цієї дисципліни студенти повинні:

- знати загальні характеристики логічного, зокрема, аналітичного та критичного мислення, особливості його застосування в різних аспектах юридичної діяльності; основні етапи розвитку теорії юридичної аргументації; основні поняття, структуру і види юридичної

аргументації; спільні та відмінні характеристики аргументування в різних галузях права, особливо, процесуального права; використання логічного інструментарію в процесі аргументації, аргументованого тлумачення тощо;

– з метою переконання правового спрямування вміти використовувати логічні знання при логічному, зокрема, аналітичному та критичному мисленні; аналізувати дані, створюючи аргументаційні структури певного типу; наводити контраргументи; критично оцінювати надану аргументацію, знаходити можливі помилки та усувати їх тощо.

Даний посібник буде корисним усім, хто прагне засвоїти знання з теорії юридичної аргументації, їх практичного застосування з метою більшої систематизації аргументаційної практики в юридичній сфері діяльності.

Загальний розрахунок годин лекцій, практичних занять та самостійної роботи

№ з/п	Тема	Усього годин	У тому числі		
			лекції	практичні заняття	самостійна робота
1	Предмет і значення юридичної аргументації. Аргументація та мова права.	13	2	2	10
2	Загальнологічні основи юридичної аргументації.	15		4	10
3	Теорія доведення та аргументація. Аргументація в практичній логіці юристів.	15	2	4	10
4	Юридичні аргументи при доказуванні.	15		4	10
5	Діалектична модель аргументації.	15	2	4	10
6	Аргументація в юридичному спорі. Софістичні аргументи. Парадокси.	15		4	10
Підсумкове практичне заняття		2		2	
Усього		90	6	24	60

ЗАТВЕРДЖЕНО
на засіданні кафедри філософії
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого

(протокол № 17 від 21 червня 2022 р.)

Програма навчальної дисципліни «СТУДІЇ З ЮРИДИЧНОЇ АРГУМЕНТАЦІЇ»

Т е м а 1. Предмет і значення юридичної аргументації. Аргументація та мова права

Предмет і значення юридичної аргументації. Аргументи та аргументація. Поняття юридичної аргументації. Емпірична й теоретична юридична аргументація. Логічний, риторичний, комунікативний та інші аспекти юридичної аргументації. Дослідження, обґрунтування та переконання в юридичній аргументації. Співвідношення переконання і доведення, переконання та істини. Рівні формування переконання. Переконання і примус. Історія формування юридичної аргументації.

Аргументація та мова права. Аргументація як мовленнєва дія. Діалогічна природа юридичної аргументації. Культура мислення та культура мови. Штучні та природні мови. Філологічний аспект мови юридичної аргументації. Семіотичний аспект мови юридичної аргументації (синтаксичний, семантичний, прагматичний). Соціолінгвістичний аспект мови юридичної аргументації: білінгвізм, мультилінгвізм, мовленнєві дії, мова конфлікту і т. ін. Мовна політика і право. Мова судочинства.

Т е м а 2. Загальнологічні основи юридичної аргументації

Характеристики правильного мислення в аргументаційному процесі: визначеність, несуперечність, послідовність, обґрунтованість. Основні закони традиційної логіки (закон тотожності, закон несуперечливості, закон виключеного третього, закон достатньої підстави).

Основні форми абстрактного мислення: поняття, судження й умовивід; правила їхнього використання в ході аргументації. Утворення та логічний аналіз визначень понять права, класифікації, модальності суджень, побудови умовиводів, здійснення припущень, оцінки логічного значення при юридичній аргументації. Юридичний силогізм.

Т е м а 3. Теорія доведення та аргументація. Аргументація в практичній логіці юристів

Теорія доведення та аргументація. Поняття про аналітичне мислення. Аналіз символної (числової, графічної) інформації, логічні послідовності. Поняття про доведення. Загальнонаукові принципи щодо аргументації: принципи простоти, повноти, універсальності та ін. Формальнологічні критерії правильності аналітичної аргументації: розумність, вагомість. Структура доведення: теза, аргументи, демонстрація. Правила щодо тези, аргументів і демонстрації. Аргументація при прямому та непрямому доведенні. Пояснення і розуміння в аргументації. Поняття обґрунтування. Способи обґрунтування.

Аргументація в практичній логіці юристів. Відмінність теоретичної і практичної аргументації. Логіка практичного мислення юриста. Мереологія понять. Поняття герменевтичної логіки. Логічні критерії аргументованого тлумачення правових норм. Аналогія закону і аналогія права.

Т е м а 4. Юридичні аргументи при доказуванні

Логіка доказування в юридичній практиці. Сила аргументу. Типи юридичних аргументів: *ad rem*, *ad hominem*, *ad legem/ius*. Аргументаційна карта. Дерево аргументації. Аналіз та оцінка даних при аргументації. Методи аналізу інформації, представленої як фактичні дані в символній формі: цифровій, графічній, у вигляді таблиць, діаграм, графіків тощо; методи аналізу логічних зв'язків в межах певного типу знакової системи та визначення алгоритмів, за якими створюються закономірності в інформаційних масивах. Логічні помилки в доказуванні: помилки щодо тези, аргументів та демонстрації. Особливості аргументів *ad hominem* у цивільному, кримінальному та адміністративному процесах.

Т е м а 5. Діалектична модель аргументації

Аргументація і комунікація. Точка зору. Діалог і проблема розуміння. Структура діалогу. Вимоги до діалектичної аргументації: прийнятність, доцільність, достатність. Основні форми діалогу. Процесуальна регламентація допиту та діалогу у судовому процесі.

Поняття про критичне мислення. Вербальне мислення і текст. Інформація явна і неявна. Визначення взаємозв'язку даних в порівняннях текстів. Логіко-структурний аналіз інформації в текстовій формі. Композиційна та логічна структури текстів. Гіпотеза. Структура аргументації. Аргументація і критика. Поняття про критику. Спростування недобросовісної критики.

Логіка запитань та відповідей. Поняття про запитання і його логічна структура. Логічна підстава (пропозиційне ядро) запитання. Логічні правила побудови запитань. Види запитань. Контрольні запитання. Коректні й некоректні запитання.

Види відповідей. Правила та помилки щодо відповідей. Аргументована відповідь. Процесуальні вимоги щодо відповідей.

Т е м а 6. Аргументація в юридичному спорі. Софістичні аргументи. Парадокси

Аргументація в юридичному спорі. Визначення спору. Предмет спору. Різновиди спору. Учасники спору. Логіко-структурний аналіз спору.

Особливості аргументації в юридичному спорі – неоднорідність адресата, роль третьої сторони. Логічне моделювання системи аргументації в реальних судових процесах. Процесуальні критерії переконливості юридичної аргументації. Роль довіри в процесі переконання. Стратегія і тактика юридичної аргументації. Логіка прийнятих рішень у судовій практиці.

Софістичні аргументи. Парадокси. Поняття про софізми. Типи софістичних помилок: семіотичні, логічні, психологічні. Стратегія і тактика софістичного спору. Види вивертів у спорах.

Парадокси: «Еватл», «Ділема в'язня», «Суддя у власній справі» та ін.

ЗАВДАННЯ ДО ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

РОЗДІЛ І

Тема 1. Предмет і значення юридичної аргументації. Аргументація і мова права

Практичні заняття 1, 2

П л а н

1. Логіка та теорія юридичної аргументації.
2. Поняття аргументу та аргументації. Предмет юридичної аргументації.
3. Історичні етапи розвитку теорії юридичної аргументації.
4. Аргументація та переконання.
5. Аргументація і мова права. Значення юридичної аргументації.

Завдання

1. Логіка є наукою, на основі якої була побудована теорія аргументації. Які логічні теорії стали підґрунтям для побудови теорії аргументації?
2. В чому виявилась недостатність традиційної формальної логіки для пояснення практики аргументації? Яке значення має риторика та неklasична логіка для сучасної теорії аргументації?
3. Дайте логічне визначення поняття «аргумент». Яке значення надається аргументам в структурі аргументації?
4. В чому особливість юридичної аргументації? Дайте визначення поняттю «юридична аргументація».
5. Охарактеризуйте історичні етапи розвитку теорії юридичної аргументації.
6. Проаналізуйте сучасні теорії аргументації, встановіть їх значення.
7. Що таке переконання? Яке значення переконання в аргументації? Яке значення переконання в процесі юридичної аргументації?
8. Охарактеризуйте особливості мови права, її значення як підґрунтя юридичної аргументації.

9. Як використовується семіотика для юрислінгвістичного аналізу?

10. Проаналізуйте основні положення праці: Eemeren, F. H. van. *Systematic Theory of Argumentation: The Pragma-Dialectical Approach*. Cambridge, UK – New York, NY : Cambridge University Press, 2004. В чому особливість цього підходу до проблеми аргументації?

11. Ознайомтесь з концепцією В. Хана щодо юридичних аргументів (див. Huhn W. R. *The five types of legal argument*. Third edition. Durham: Carolina Academic Press, 2014). Зробіть висновки щодо сучасного бачення юридичної аргументації.

12. Підготуйте короткий нарис щодо значення юридичної аргументації для правознавства та юридичної практики. Сформулюйте свою позицію, визначте проблемні питання, пов'язані з юридичною аргументацією в праві України та міжнародному праві.

Тема 2. Загальнологічні основи юридичної аргументації

Практичні заняття 3, 4

П л а н

1. Логіка як методологія юридичної аргументації. Характеристики правильного мислення, їх значення в аргументаційному процесі.

2. Основні закони традиційної логіки, їх застосування в праві.

3. Поняття як форма думки та елемент аргументації. Види понять. Відношення між поняттями.

4. Логічні операції над поняттями.

5. Судження як логічна форма аргументу. Види суджень. Модальність суджень.

6. Умовивід як логічна форма аргументації. Види умовиводів. Юридичний силізм.

Завдання

1. Назвіть характеристики правильного мислення та основні форми мислення. Яке значення правильного мислення в процесі юридичної аргументації?

2. Охарактеризуйте основні закони традиційної логіки, їх значення в праві. Назвіть типові логічні помилки, що виникають при порушенні логічних законів.

3. Які є способи формування понять? Назвіть основні види понять та відношення між поняттями.

4. В чому суть і значення класифікації понять в праві? Вкажіть види поділу та класифікації, а також типові помилки при поділі та класифікації понять.

5. Назвіть правила та види визначення понять. Яке значення має визначення поняття в праві?

6. В чому полягає особливість судження як форми мислення? Яка існує різниця між судженням та граматичним реченням?

7. Які бувають судження за кількістю та якістю? Що означають вирази: «термін розподілений» і «термін нерозподілений»?

8. Охарактеризуйте логічне значення сполучників у складних судженнях. Назвіть види модальностей; яке значення має деонтична модальність?

9. З яких елементів складається структура простого категоричного силогізму? Як визначити модус та фігуру простого категоричного силогізму?

10. Які форми силогізму використовуються як: «судовий модус»; «юридичний силогізм»; логічна форма юридичної норми? Продемонструйте використання умовиводу у процесі кваліфікації злочину.

11. Назвіть індуктивні методи встановлення причинної залежності. Яку структуру мають умовиводи за аналогією?

12. На конкретному прикладі аргументації в судовому процесі проаналізуйте використання логічних засобів взагалі та силогізмів зокрема.

Поточна контрольна робота за матеріалом I розділу.

РОЗДІЛ II

Тема 3. Теорія доведення та аргументація. Аргументація в практичній логіці юристів

Практичне заняття 5, 6

П л а н

1. Поняття про аналітичне мислення.
2. Поняття про доведення. Структура доведення.
3. Види доведення. Пояснення, обґрунтування та розуміння.
4. Аргументація в практичній логіці юристів.
5. Поняття герменевтичної логіки. Аргументоване тлумачення норм права.

Завдання

1. Дайте визначення аналітичного мислення.
2. Що таке доведення як логічна форма? Охарактеризуйте загальну структуру доведення.
3. Які існують види доведення? Наведіть три приклади доведення, визначте їх структуру.
4. Назвіть правила доведення та наведіть приклади до кожного з них.
5. Які типові помилки у доведенні? Продемонструйте відповідь шляхом наведення відповідних прикладів.
6. Що таке пояснення, обґрунтування та розуміння? Як вони використовуються в доведенні та аргументації?
7. Яке, на Вашу думку, значення аргументації в практичній діяльності юристів ?
8. Що таке дедуктивна аргументація, наведіть приклад.
9. Що таке недедуктивна аргументація, наведіть приклад.
10. Візьміть Рішення Верховного Суду України, зробіть його повний аналіз з точки зору логіки (структура доведення, види доведення).

11. Надайте характеристику та значення тлумачення норм права як логічної процедури. Що таке герменевтична логіка?

12. Визначте логічний інструментарій тлумачення норм права, наведіть приклади.

Тема 4. Юридичні аргументи при доказуванні

Практичне заняття 7, 8

П л а н

1. Загальна класифікація аргументів. Види юридичних аргументів.
2. Поняття про дані юридичної аргументації. Види доказів.
3. Розробка аргументів та критерії, яким мають відповідати докази.
4. Описові й оціночні судження, оціночні судження з фактичним посиланням в юридичній аргументації. Цінності в аргументації.
5. Роль довіри в процесі переконання. Експертна оцінка в юридичній аргументації.

Завдання

1. На яких підставах будується типологія юридичних аргументів? В чому полягає специфіка кожного типу юридичних аргументів: *ad rem*, *ad hominem*, *ad legem/ius*? Якою є специфіка власне правових аргументів?

2. В чому полягає відмінність між змістовним, формальним та процедурними аспектами аргументації?

3. Назвіть правові аргументи, їх ознаки, поняття, види. Проаналізуйте на Ваш вибір закон, наукову публікацію, виступ, судову справу. Визначте, які види аргументів було використано для аргументування позицій.

4. Які правила і помилки по відношенню до аргументів ви знаєте? Наведіть приклади правильних аргументів.

5. Існує багато видів аргументів та прийомів, у яких обставини, пов'язані із людиною, використовуються прямим чи опосередкова-

ним чином як маніпуляції. Назвіть важливіші з них та наведіть приклади.

6. Яким вимогам (критеріям) повинні відповідати дані юридичної аргументації? У чому полягає особливість даних у юридичній аргументації? Яким критеріям повинні відповідати докази як основний вид даних юридичної аргументації?

7. Які цілі використання фактів у практиці юридичної аргументації?

8. В чому полягає оцінка прийнятності доказів у юридичній аргументації? Яка роль описових й оціночних суджень у юридичній аргументації?

9. В чому полягає особливість ціннісних орієнтацій та яке місце права в ієрархії цінностей суспільства?

10. Охарактеризуйте роль довіри в процесі переконання. Визначте роль експертної оцінки в юридичній аргументації.

11. Що таке аргументаційна карта? Яке значення має побудова таблиць та аргументаційних карт для юридичної практики? Побудуйте аргументаційну карту на підставі резонансної кримінальної справи.

12. В чому особливість і значення побудови дерева аргументації для юридичної практики?

Поточна контрольна робота за матеріалом II розділу.

РОЗДІЛ III

Тема 5. Діалектична модель аргументації

Практичне заняття 9, 10

П л а н

1. Поняття діалектичної моделі аргументації.
2. Правова аргументація і раціональна дискусія.
3. Особливості правового дискурсу. Дискурсивність права.

4. Об'єкт аргументації в правовому контексті: основні концепції й підходи.

5. Поняття про критичне мислення. Вербальне мислення і текст. Графічна і таблицяна техніки аналізу інформації.

Завдання

1. Виникнення якого підходу до правової аргументації в ХХ ст. пов'язують з кардинальною зміною ролі судді в суспільстві? В чому полягає сутність даного підходу?

2. В рамках якого підходу аргументацію розглядають з точки зору теорії мовних актів? Назвіть основні наукові праці, в яких було зроблено вагомий внесок у розвиток даного підходу.

3. Як розглядає аргументативний дискурс прагматодіалектика? Охарактеризуйте в загальному вигляді логічну структуру правового дискурсу.

4. Охарактеризуйте в загальному вигляді об'єкт правової аргументації в рамках діалектичного підходу.

5. Яке співвідношення за обсягом встановлюється між поняттями «точка зору в правовому контексті» і «висновок»? Поясніть свою відповідь.

6. Яке співвідношення за обсягом встановлюється між поняттями «точка зору в правовому контексті» і «претензія»? Поясніть свою відповідь.

7. Яке співвідношення за обсягом встановлюється між поняттями «точка зору в правовому контексті» і «пропозиція, яка дебатуються»? Поясніть свою відповідь.

8. Яке співвідношення за обсягом встановлюється між поняттями «точка зору в правовому контексті» і «окрема думка судді»? Поясніть свою відповідь.

9. Виконайте критичний аналіз наведеної інформації.

«Відома актриса U. S. D. зазвичай возила із собою невелику кількість забороненої наркотичної речовини (20–30 г). Одного разу вона прибула до Ф., митники якої дізналися про це і поставили за мету припинити порушення закону, вилучивши наркотик. Проте найретельніший огляд речей в аеропорту не дав позитивних результатів.

Після короткого перебування у Ф. актриса вилетіла у А. Але й тамешні митники спочатку нічого не виявили. Тоді за справу взявся досвідчений детектив Ш. Х-с. Він зажадав списки всіх особистих речей актриси, в яких хоча б у принципі міг бути схований наркотик і які були в актриси під час обох оглядів.

1-й огляд	2-й огляд
1. Тюбик зубної пасти «Pepsodent»	1. Тюбик зубної пасти «Gold Star»
2. Мило «Дитяче» (2 шт. по 100 г)	2. Мило «Oui» (1 шт. 100 г)
3. Тюбик крему для рук «Олена» (120 г)	3. Одна баночка чорної ікри (50 г)
4. Пачка цигарок «Marlboro» (близько 100 г)	4. Тюбик крему для рук «Олена» (115 г)
5. Пачка цигарок «Казбек» (близько 80 г)	5. Пачка цигарок «President» (близько 90 г)
6. Фотоапарат «Кодак»	6. Пачка цигарок «Північ» (близько 120 г)
7. Тюбик крему для обличчя «Miss»	7. Тюбик крему для обличчя «Milady» (90 г)
8. Повна запальничка «Zippo» (близько 90 г)	8. Частково заповнена запальничка «Zippo» (близько 85 г)
9. Чорна ікра (2 баночки по 50 г)	

Вивчивши документи, Х-с сказав: «Наркотик, очевидно, знаходиться у ...»

Визначте, де міг знаходитися наркотик»¹.

10. «Уточніть результат розв'язання попередньої задачі на підставі додаткових даних.

Актриса U. S. D., відчувши небезпеку, швидко позбавилась наркотику і полетіла в У. Тут за діло взявся молодий майор П-н, нещодавній випускник Університету. Він, передусім, запросив відомості про те, що було в актриси під час нового огляду в аеропорту столиці У.

¹ Бандурка О. М., Тягло О. В. Курс логіки. Підручник. Київ: Літера ЛТД. 2002. С. 98.

3-й огляд	
1.	Мило «Oui» (1 шт. 100 г)
2.	Тюбик зубної пасти «Pepsodent»
3.	Пачка цигарок «Marlboro» (близько 100 г)
4.	Пачка цигарок «President» (близько 90 г)
5.	Тюбик крему для рук «Олена» (115 г)
6.	Тюбик крему для обличчя «Milady» (90 г)
7.	Шампунь «Rose» (близько 300 г)
8.	Майже порожня запальничка «Zippo» (близько 80 г)

Виконавши порівняльний аналіз усіх трьох документів, П-н по-слав до А. і Ф. телеграми такого змісту: «Я майже переконаний, що причиною порушення закону був наркотик в ... Наступного разу пильнуйте краще».

Де ж міг бути схований наркотик? Чому П-н не зробив категоричного висновку про місцезнаходження цієї речовини?»¹.

11. Виконайте критичний аналіз наведеної інформації, з'ясуйте її логічну форму та оберіть одну правильну відповідь. Поясніть розв'язання.

«Проректор: Ми завжди маємо діяти, але лише в тому разі, якщо ми не розгубилися. Тому нам зараз не варто зупинятися і чекати на вказівки.

Ректор: Той факт, що ми розгубилися, якраз і означає, що нам потрібно зупинитися.

У наведеному діалозі слова ректора спрямовані на те, щоб:

А погодитись з істинністю умови міркувань проректора й не коментувати його висновок.

Б заперечити висновок проректора, не обґрунтовуючи своєї позиції.

В заперечити неявну умову в міркуваннях проректора, що спростовує обґрунтованість його висновку.

Г зробити висновок про хибність міркувань проректора, погоджуючись з істинністю умови й заперечуючи висновок.

¹ Бандурка О. М., Тягло О. В. Курс логіки. Підручник. Київ: Літера ЛТД. 2002. С. 99.

Д надати контрприклад до узагальнення, запропонованого про-
ректором»¹.

12. Виконайте критичний аналіз наведеної інформації, з'ясуйте її логічну форму та оберіть одну правильну відповідь. Поясніть розв'язання.

«Віктор: Концентрація права на процедурних аспектах призводить до фокусування громадян на власних правах, що породжує їхню байдужість до соціального благополуччя, тоді як головною метою права є забезпечення добродійної поведінки громадян.

Галина: Така мета права буде заохочувати уряд визначати, яка поведінка громадян є добродійною, а яка ні, що значно небезпечніше, ніж урядове надмірне опікування правами людини.

Наведений діалог свідчить про розбіжність у поглядах Віктора й Галини передусім стосовно того, що:

А формування добродійності громадян має бути головною метою права.

Б громадяни здатні визначитися з правильним вибором без втручання уряду.

В добродійність із боку громадян важливіша, ніж захист прав громадян.

Г є небезпека в наданні дозволу уряду вирішувати, яка поведінка громадян є добродійною.

Д концентрація права на процедурних аспектах веде до надмірного опікування правами людини з боку уряду»².

Тема 6. Аргументація в юридичному спорі. Софістичні аргументи. Парадокси

Практичні заняття 11, 12

П л а н

1. Поняття спору, суперечки. Види і правила спору.

¹ Зошит 6. МОН України, УЦОЮО. 2017. С. 17. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vyshcha/vstup-2017/zoshyt1.pdf>.

² Там само.

2. Логічні помилки й хитрощі в суперечці. Поняття софістики.
3. Психологічні виверти.
4. Бар'єри в критичних дискусіях.
5. Парадокси.

Завдання

1. Дайте логічне визначення поняття «суперечка». Хто виступає обов'язковим учасником суперечки? Яке значення надається суперечкам в юридичній аргументації?

2. Які види спорів існують? Які класифікації суперечок вам відомі? Сформулюйте правила ведення суперечки. В чому виявилась недостатність риторики для практики ведення суперечки? Яке значення має теорія логіки для ведення сучасних юридичних дискусій?

3. В чому особливість софістики? Які погляди на софістику існували в історії філософії та історії логіки? Як оцінюють софістику сучасні філософи та логіки? Проаналізуйте сучасні погляди на софістику, встановіть їх значення. Сформулюйте свою позицію щодо застосування софістики, аргументуйте своє бачення, визначте проблемні питання застосування софістичних прийомів.

4. Які види софістичних прийомів вам відомі? Проаналізуйте ці види. Які класифікації софістичних прийомів існують? Як логічна теорія оцінює софістичні прийоми?

5. Що розуміють під «психологічним вивертом» в суперечці? Які види психологічних вивертів вам відомі? Чи застосовуються вами якісь психологічні техніки на практиці у повсякденному житті? Якою є ваша оцінка ролі психологічних прийомів в практиці ведення суперечок.

6. Сформулюйте свій погляд на «чесний» вплив при суперечці і маніпулятивний вплив при веденні суперечки. Наскільки непрохідна межа між цими впливами?

7. Які принципи чесного спору можна сформулювати? Перелічіть дозволені і недозволені прийоми, способи їх розпізнання (діагностики) і техніки нейтралізації.

8. Окресліть особливості невербальних методів впливу та мовчання як прийому ведення суперечки.

9. Дайте визначення поняттям «помилка», «виверт», «хитрощі», «прийом» відносно до суперечки. Що буде відноситись до коректних методів ведення спору, а що до некоректних? Сформулюйте свою позицію щодо їх застосування у дискусіях.

10. Дайте визначення поняттю «бар'єр». Які види бар'єрів в суперечках виділяються? Як вони класифікуються? Як ці бар'єри діагностуються?

11. Дайте логічне визначення поняття «парадокс». Які класичні парадокси вам відомі? В чому різниця між парадоксом й софізмом? Які сучасні парадокси ви можете назвати?

12. Підготуйте короткий нарис на одну з тем: а) значення аргументації в юридичному спорі; б) межа застосування софістичних аргументів в юридичному спорі; в) моя особистісна тактика ведення суперечки. Сформулюйте свою позицію, визначте проблемні питання, пов'язані з юридичними спорами або софістичними аргументами в праві України та міжнародному праві.

Поточна контрольна робота за матеріалами III розділу.

ПОТОЧНИЙ ТА ПІДСУМКОВИЙ КОНТРОЛЬ ЗНАНЬ СТУДЕНТІВ

Опис предмета курсу

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, рівень освіти	Дидактична структура навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів ЄКТС – 3,0	Галузь знань – 08 «Право»	Обов’язкова	Обов’язкова
Кількість модулів – 3	Спеціальність – 081 «Право»	Рік підготовки: 2020–2024	Рік підготовки: 2020–2024
		семестр	семестр
Загальна кількість годин – 90	Рівень освіти – перший (бакалаврський)	8	8
		Лекції	Лекції
6 год.		4 год.	
Практичні/ семінарські заняття		Практичні /семінарські заняття	
24 год.		4 год.	
Самостійна робота		Самостійна робота	
60 год.		82 год.	
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 2–4, самостійної роботи здобувача вищої освіти – 6–8.		Види контролю: поточний контроль; підсумковий контроль знань (залік)	Види контролю: поточний контроль; підсумковий контроль знань (залік)

Форми самостійної роботи:

підготовка до практичних занять,
самостійне вивчення додаткової літератури та додаткових питань,
робота з інформаційними ресурсами,
підготовка до заліку згідно з переліком розроблених кафедрою питань.

Види навчальних занять:

лекції,
практичні заняття.

Вид контролю знань студентів: залік

Контроль знань у рамках навчальної дисципліни здійснюється з урахуванням бально-рейтингової системи. Розподіл балів між формами організації навчального процесу і видами контрольних заходів доводиться студентам на початку навчального семестру.

Підсумки поточного контролю проставляються у відомість за накопичувальним принципом і є підставою для отримання студентом заліку з навчальної дисципліни. Якщо студент набрав протягом семестру за підсумками поточного контролю менше 60 балів, то залік не складено.

Шкала підсумкової оцінки знань студентів

Підсумкова оцінка з навчальної дисципліни виставляється в залікову книжку відповідно до такої шкали:

Визначення	Оцінка за національною шкалою	Оцінка за 100-бальною шкалою, що використовується в НІОУ ім. Ярослава Мудрого
Зараховано – належне виконання завдань згідно з розробленими критеріями оцінювання	зараховано	100
Не зараховано – неналежне виконання завдань згідно з розробленими критеріями оцінювання	не зараховано	1–55

ПИТАННЯ ДО ЗАЛІКУ

1. Поняття юридичної аргументації.
2. Переконавання в юридичній аргументації.
3. Теорія юридичної аргументації в історії логіки.
4. Аргументація та мова права.
5. Правильне мислення та використання законів логіки в юридичній аргументації.
6. Використання логічних форм в аргументаційному процесі.
7. Поняття про аналітичне мислення.
8. Поняття про доведення.
9. Загальнонаукові принципи та формальнологічні критерії правильності аргументації.
10. Структура доведення.
11. Правила щодо тези, аргументів та демонстрації.
12. Аргументація у різних видах доведення.
13. Особливості теоретичної аргументації.
14. Характеристика практичного мислення юриста.
15. Поняття мереології, його значення для практичної логіки.
16. Поняття герменевтичної логіки, її значення для юридичної герменевтики і аргументованого тлумачення.
17. Логічні критерії аргументованого тлумачення правових норм.
18. Використання аналогії в юридичній аргументації.
19. Поняття «сила аргументу».
20. Типи юридичних аргументів.
21. Аргументаційна карта і дерево аргументації.
22. Аналіз та оцінка даних при аргументації.
23. Логічні помилки в доказуванні.
24. Особливості аргументації в різних галузях процесуального права.
25. Аргументація і комунікація. Діалектична модель аргументації.
26. Точка зору. Діалог і проблема порозуміння.
27. Основні форми діалогу в процесуальному праві.
28. Поняття про критичне мислення.
29. Аргументація і критика.
30. Види спростування.

31. Поняття спору і суперечки. Види правових спорів.
32. Роль довіри в процесі переконання в правовому спорі.
33. Поняття про софістичні аргументи.
34. Типи софістичних помилок.
35. Поняття парадоксу. Парадокси в праві.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Аарньо А. Систематизация и интерпретация законов. Несколько мыслей о теоретической и практической юридической науке. Пер. с англ. *Проблеми філософії права*. 2006–2007. Т. IV–V. С. 135–148.
2. Аргументація юридична. *Велика українська юридична енциклопедія: у 20 т. Т. 2: Філософія права* / редкол.: С. І. Максимов (голова) та ін.; Нац. акад. прав. наук України; Ін-т держави і права імені В. М. Корецького НАН України; Нац. юрид. ун-т імені Ярослава Мудрого. Харків: Право, 2017. С. 64–67.
3. Жеребкін В. Є. Логіка: підруч. Київ: Знання, 2004. 255 с.
4. Загудаєва О. А. Логічний аспект моделювання юридичної аргументації. дис. ...канд. філос. наук. Київ, 2018. 193 с.
5. Конверский А. Е. Аргументация и обоснование. *Логико-риторические аспекты диалога: монография* / Берков В. Ф., Колотилова Н. А., Комаха Л. Г., Конверский А. Е., Малан Н. В., Хоменко И. В., Чуешов В. И., Щербина Е. Ю.; под ред. И. В. Хоменко. Киев: ВПЦ «Київський університет», 2011. С. 5–12.
6. Логіка : підручник / О. М. Юркевич, С. В. Качурова, О. П. Невельська-Гордєєва та ін. ; за заг. ред. О. Г. Данильяна. Харків : Право, 2022. 220 с.
7. Логіка: посіб. для підготовки до іспиту / Юркевич О. М., Павленко Ж. О., Невельська-Гордєєва О. П. та ін. / відп. ред. О. М. Юркевич. 2-ге вид., випр. та доп. Харків : Право, 2018. 132 с.
8. Логіка: Хрестоматія / авт.-упор. С. Д. Цалін / 3-те вид., перероб. і доповн. Харків: Факт, 2010. 864 с.
9. Логічне знання для вирішення ТЗНПК. Навчальний посібник для студентів, що готуються до вступних випробувань за технологією ЗНО для вступу на другий (магістерський) рівень / уклад.: Д. О. Войтенко, С. В. Качурова, О. П. Невельська-Гордєєва; за ред. О. П. Невельської-Гордєєвої. 3-ге видання, перероблене і доповнене. Харків: Право, 2020. 202 с.
10. Тягло О. В. До проблеми кількісної оцінки сили юридичного аргументу. *Форум права*. 2012. № 4. С. 930–938. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index.htm_2012_4_155.
11. Хоменко І. В. Логіка – юристам: підруч. Київ: Юрінком Інтер, 2004. 224с.
12. Цалін С. Д. Логічний словник-довідник / С. Д. Цалін. 4-те вид., виправл. і доповн. Харків: Факт, 2006. 400 с.
13. Щербина О. Логіка для юристів. 2-ге вид. Київ: Юрид. думка, 2007. 264 с.

14. Щербина О. Ю. Специфіка витлумачення терміна «юридична аргументація» у логіко-юридичних студіях. *Альманах. Філософські проблеми гуманітарних наук*. Київ, 2016. №25. С. 61–66.
15. Щербина О. Ю. Логічне моделювання та юридична аргументація. *Вісник Київського національного університету ім. Т. Шевченка. Філософія. Політологія*. 2014. №1. С. 50–53.
16. Юридична аргументація. Логічні дослідження : монографія / О. М. Юркевич, В. Д. Титов, С. В. Куцепал та ін. ; за заг. ред. О. М. Юркевич. 2-ге вид., переробл. та допов. Харків: Право, 2015. 336 С.
17. Юркевич О. М. Комплексний характер логіки в юридичній методології. *Вісник Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого. Серія: Філософія*. 2019. №1(40). С. 39–49.
18. Юркевич О. М. Рациональність аргументації: логічні правила та значення. *Вісник Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого. Серія: Філософія, філософія права, соціологія, політологія*. 2021. Том 1. №48. С. 70–81.
19. Юркевич О. М., Павленко Ж. О. Підготовка до складання ТЗНПК в завданнях та рішеннях: логічний підхід: Навчальний посібник (Видання четверте, доповнене та перероблене). Харків: Контраст, 2022. 236 с.
20. Aristotle. Topics. Translated by W. A. Pickard-Cambridge. Clarendon Press, Oxford, 1908. URL: https://onemorelibrary.com/index.php/en/?option=com_djclassifieds&format=raw&view=download&task=download&fid=2816.
21. Cohen M., Nagel E. An Introduction To Logic And Scientific Method. London: Routledge & Kegan Paul LTD, 1934. URL: <https://archive.org/details/in.ernet.dli.2015.499820/mode/2up>.
22. Logic : training manual for test and examination preparation / O. G. Danilyan, O. M. Yurkevych, Zh. O. Pavlenko and others. Kharkiv : Pravo, 2022. 138 p.
23. Logic : study guide for students of the first (bachelor's) higher education level branch of knowledge 08 «Jurisprudence» specialization 081 «Law», branch of knowledge 29 «International relationships» specialization 293 «International law» / comps.: O. G. Danilyan, O. M. Yurkevych, E. A. Kalnytskyi and others. Kharkiv : Pravo, 2022. 106 p.

Зміст

Вступ	3
Загальний розрахунок годин лекцій, практичних занять та самостійної роботи.....	5
Програма навчальної дисципліни «Студії з юридичної аргументації»	6
Завдання до практичних занять	9
Поточний та підсумковий контроль знань студентів.....	21
Питання до заліку	23
Список літератури.....	25

Навчальне видання

СТУДІЇ З ЮРИДИЧНОЇ АРГУМЕНТАЦІЇ

навчально-методичний посібник

для студентів IV курсу
першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
галузі знань 08 «Право»
спеціальності 081 «Право»,
галузі знань 29 «Міжнародні відносини»
спеціальності 293 «Міжнародне право»

У к л а д а ч і:

Юркевич Олена Миколаївна,
Качурова Світлана Володимирівна,
Невельська-Гордєєва Олена Петрівна,
Павленко Жанна Олександрівна,
Войтенко Дмитро Олександрович,
Коваленко Ганна Вікторівна

Відповідальний за випуск *О. Г. Данильян*

Видається в авторській редакції

Комп'ютерна верстка *А. Т. Гринченка*

Підписано до друку 26.26.2023.

Формат 60×84/16. Папір офсетний. Гарнітура Times.

Ум. друк. арк. 1,6. Обл.-вид. арк. 1. Тираж 50 прим.

Вид. № 3179

Видавництво «Право» Національної академії правових наук України
та Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого,
вул. Чернишевська, 80, Харків, 61002, Україна
E-mail для авторів: verstka@pravo-izdat.com.ua
E-mail для замовлень: sales@pravo-izdat.com.ua
Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців, виготовлювачів і розповсюджувачів
видавничої продукції – серія ДК № 4219 від 01.12.2011